

Brussels Studies

La revue scientifique pour les recherches sur Bruxelles /
Het wetenschappelijk tijdschrift voor onderzoek over
Brussel / The Journal of Research on Brussels
Collection générale | 2025

Leven in spleten en kieren. De sociale dynamiek rond spontane vegetatie in Brussel

Vivre dans les interstices. La dynamique sociale autour de la végétation spontanée à Bruxelles

Living in the gaps. The social dynamics of spontaneous vegetation in Brussels

Alexia Jonckheere et David Scheer

Traducteur : Annelies Verbiest (AV Translations)

Édition électronique

URL : <https://journals.openedition.org/brussels/8794>

DOI : 10.4000/15bfc

ISSN : 2031-0293

Cet article est une traduction de :

Vivre dans les interstices. La dynamique sociale autour de la végétation spontanée à Bruxelles - URL : <https://journals.openedition.org/brussels/8732> [fr]

Autre(s) traduction(s) de cet article :

Living in the gaps. The social dynamics of spontaneous vegetation in Brussels - URL : <https://journals.openedition.org/brussels/8780> [en]

Éditeur

Université libre de Bruxelles - ULB

Référence électronique

Alexia Jonckheere et David Scheer, «Leven in spleten en kieren. De sociale dynamiek rond spontane vegetatie in Brussel», *Brussels Studies* [Online], Algemene collectie, nr 210, Online op 10 décembre 2025, geraadpleegd op 10 décembre 2025. URL : <http://journals.openedition.org/brussels/8794> ; DOI : <https://doi.org/10.4000/15bfc>

Ce document a été généré automatiquement le 10 décembre 2025.

The text only may be used under licence CC BY 4.0. All other elements (illustrations, imported files) may be subject to specific use terms.

Leven in spleten en kieren. De sociale dynamiek rond spontane vegetatie in Brussel

Vivre dans les interstices. La dynamique sociale autour de la végétation spontanée à Bruxelles

Living in the gaps. The social dynamics of spontaneous vegetation in Brussels

Alexia Jonckheere et David Scheer

Traduction : Annelies Verbiest (AV Translations)

NOTE DE L'AUTEUR

Financiering: Belgische Federaal Wetenschapsbeleid (BELSPO, BRAIN-be 2.0), project "Criminal behavior against biodiversity" (CRIM-BIODIV, 2021-2023)

Inleiding

- 1 De natuur in de stad is veelzijdig: ze komt tot uiting in plantaardige, dierlijke en minerale vormen [Bourdeau-Lepage, 2019: 904]. Stadsnatuur is te vinden in zowel beheerde als verwaarloosde habitats [Brun *et al.*, 2017] zoals tuinen, groene ruimten en verlaten industrieterreinen, maar ook in de spleten en kieren van de materialen waaruit de stad opgebouwd is. Op trottoirs en muurtjes groeien wilde planten, een overvloed aan spontaan groen [Lizet, 1989]. En precies over dit ongetemde plantenleven gaat dit artikel. Het is niet de bedoeling om deze planten te inventariseren, zoals botanici dat al eeuwenlang doen in hun studie van de stadsflora [Mathis, 2022; Machon *et al.*, 2022], maar wel om het te bekijken vanuit een microsociologisch perspectief binnen de Brusselse stedelijke ruimte.

- 2 Wij beschouwen het natuurleven dat in spleten en kieren groeit als een “probleemsituatie” in het kader van de bescherming van de biodiversiteit: wanneer het gaat om overheidsbeleid of burgerbeheer, moeten we deze vegetatie, die als invasief of zelfs schadelijk beschouwd kan worden, verwijderen of laten leven? We hebben deze specifieke situatie onderzocht in het kader van een grootschalig onderzoeksproject (het CRIM-BIODIV-project¹), naast andere gevallen van (werkelijke of potentiële) aantasting van de biodiversiteit, zoals een industrieel project in een natuurgebied, de aantasting van permanente graslanden door de aanplanting van kerstbomen, de vervuiling van een watervlakte door stedelijke riolen, wantoestanden in de jacht, enz. Als criminologen is onze wetenschappelijke interesse in dergelijke milieuschade gebaseerd op een vrij eenvoudige vaststelling: de biodiversiteit wordt aangetast zonder dat er een algemeen strafrechtelijk beleid uitgestippeld is om de biodiversiteit te beschermen. In België wordt deze situatie nog verergerd door het complexe institutionele landschap, waardoor een groot deel van de milieubevoegdheden overgeheveld is naar de gewesten. De klimaatverandering en de gezondheidscrisis als gevolg van COVID-19 benadrukken nochtans hoe belangrijk het is om aandacht te schenken aan essentiële aspecten van biodiversiteit, zoals het vitale belang van natuurlijke ruimten en stedelijke vergroening, een betere ruimtelijke spreiding van deze groene ruimten, het informeren van de burger, de manieren waarop burgers zich al dan niet scharen achter bepaalde normen, en de bewegingsruimte van de actoren die instaan voor het bestraffen van inbreuken.
- 3 We onderzoeken dus de menselijke handelingen en niet-handelingen die schade toebrengen aan de natuur. Daarbij baseren we ons op de drievoudige vaststelling die aanleiding gaf tot de milieucriminologie: misdrijven² tegen de natuur komen vaak voor, zijn ernstig en worden amper bestraft [Salle, 2019]. We geven de voorkeur aan een veldgerichte benadering om zo dicht mogelijk bij de betrokken mensen en praktijken na te gaan in welke mate er al dan niet aandacht besteed wordt aan biodiversiteit en welke betekenis de bescherming van de biodiversiteit krijgt. We plaatsen ons daarvoor in het denkkader van de criminologie van de sociale reactie: we vragen ons niet af waarom en hoe de mens (of, bij uitbreiding, de samenleving) het milieuevenwicht verstoort, maar wel hoe de mens op die verstoringen reageert [Scheer, Mahieu en Jonckheere, 2024].
- 4 In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn zowel de gemeentebesturen als de gewestelijke administratie belast met het overheidsbeleid inzake vegetatie. Zij dragen bij aan het beheer van de vegetatie door het onderhoud van de openbare ruimten, de (her)inrichting van die ruimten, het opleggen van bijzondere voorwaarden in het kader van de afgifte van vergunningen, het informeren van de burgers, de ondersteuning van specifieke projecten, enz. Burgers nemen ook deel aan het beheer van de stedelijke vegetatie via formele of informele, individuele of collectieve initiatieven, die soms ondersteund of zelfs opgestart worden door milieuverenigingen die actief zijn in Brussel³, al dan niet in samenwerking met de Brusselse overheid. De aanleg van groente- en bloembakken en de vergroening van gevels en boomvoeten zijn maar enkele voorbeelden van burgeracties ter bevordering van de stedelijke vegetatie in Brussel⁴.
- 5 Een van deze initiatieven trok onze aandacht, namelijk “Fleurs de trottoir” (sinds 2020), een initiatief dat nauw samenhangt met de botanische wandelingen “Belles de ma rue” (sinds 2018). “Fleurs de trottoir” is een sensibiliseringsproject dat georganiseerd wordt

door een overheidsinstantie (Leefmilieu Brussel) en twee verenigingen (Natagora en het Centre d'Écologie Urbaine). In het kader daarvan worden in alle Brusselse gemeenten botanische wandelingen georganiseerd, waarbij de focus vooral gaat naar de wilde planten die spontaan groeien in de stad. Inschrijven is vrijwillig en deelname is gratis, met een maximum van zo'n vijftien deelnemers per wandeling. De deelnemers krijgen elk een "plantenboekje" aan de hand waarvan ze 25 planten kunnen identificeren die vaak op Brusselse trottoirs te vinden zijn⁵. Deze planten worden soms "onkruid" genoemd, maar worden hier beschouwd als een teken van de kwaliteit van onze leefomgeving, vooral sinds het verbod op het gebruik van pesticiden in de openbare ruimte.

- 6 Wanneer we door de stad lopen, raken we ze terloops aan en trappen we erop. Deze bloemen en andere planten worden nog altijd vaak beschouwd als ongewenst groen dat de stad en het stedelijk landschap aantast. We wilden meer inzicht krijgen in de handelingen en niet-handelingen waaraan ze onderhevig zijn. Daarvoor hebben we deelgenomen aan een van de burgerwandelingen die georganiseerd werden in het kader van het project "Fleurs de trottoir". Tijdens deze wandeling hebben we de voorkeur gegeven aan een relationele en microsociale benadering om na te gaan hoeveel aandacht er gaat naar biodiversiteit en welke betekenis de bescherming van de biodiversiteit of het sensibiliseren van de burgers daaromtrent krijgt.

De casestudy als hefboom voor wetenschappelijke analyse

- 7 De studie rond spontane vegetatie in Brussel werd voornamelijk uitgevoerd via deze initiatiewandeling over stoepbloemen en maakt deel uit van het onderzoeksproject CRIM-BIODIV: zoals we in de inleiding al zeiden, hebben we zogenaamde probleemsituaties geanalyseerd die ontstaan doordat zowel menselijke als niet-menselijke levende wezens op eenzelfde grondgebied samenleven. Van de vijftien uitgevoerde casestudy's werd het sensibiliseringsproject rond spontane vegetatie in Brussel geselecteerd op basis van differentiatiecriteria, onder andere met betrekking tot het stedelijk karakter, sensibilisering als prioritaire vorm van optreden en de uitdagingen die ruimtelijke ordening (in dit geval in Brussel) met zich meebrengt.
- 8 Voor elk van de casestudy's was dit onze methodologische aanpak: eerst hebben we de juridische, administratieve en mediasporen van de vastgestelde situatie geïdentificeerd en vastgelegd, daarna hebben we de aanwezige actoren in kaart gebracht en gesprekken gevoerd met de voornaamste betrokkenen om meer inzicht te krijgen in hun perceptie van de casus, en tot slot hebben we op het terrein het verloop van een actie in verband met deze casus gevolgd. We hebben een literatuuronderzoek uitgevoerd, waarbij we onder andere de grijze literatuur geraadpleegd hebben over deze specifieke sensibiliseringscampagne en over andere vergroeningsprojecten in Brussel (brochures en websites). Vervolgens organiseerden we diepte-interviews met drie Brusselse verantwoordelijken: twee ambtenaren belast met de opzet en/of coördinatie van het project "Fleurs de trottoir" binnen respectievelijk een gemeentebestuur en de gewestelijke administratie (hierna "Verantwoordelijke 1" en "Verantwoordelijke 2") en een derde medewerker van een gemeentebestuur die betrokken is bij stedelijke (her)vergroeningsprojecten ("Verantwoordelijke 3"). Tot slot hebben we deelgenomen aan een wandeling in een Brusselse gemeente, waarvoor we

als gewone burgers ingeschreven waren⁶. Met al het verzamelde materiaal konden we betekenis geven aan de vastgestelde interacties rond spontane vegetatie in Brussel, en de voorstellingen en emoties die daaruit naar voren komen zichtbaar maken, terwijl we tegelijkertijd aandachtig waren voor de lokale kennis [Sabourin, 1993] en voor de context waarin deze sensibiliseringsacties ontstaan zijn [Hamel, 1998].

- 9 Hoewel deze casestudy beperkt was in omvang, laat ze zien in hoeverre de plaats voor “onkruid” in de stad deel uitmaakt van een sociale dynamiek met drie duidelijk waarneembare dimensies. Ten eerste is er een emotionele dimensie⁷: de spontane vegetatie wordt geconfronteerd met de uiteenlopende emoties die de verschillende levende soorten oproepen, want sommige soorten krijgen nu eenmaal meer aandacht dan andere. De acties rond spontane vegetatie zijn er dus op gericht om een band te creëren, de aandacht te trekken, empathie of sympathie te wekken... Met andere woorden, om te ontroeren om te laten leven (*1. Emotionele dimensie*). Dan is er nog een cognitieve dimensie: het gaat erom de kennis van de burgers uit te breiden (bijvoorbeeld wat de identificatie van de planten betreft) om hen te overtuigen en de bereidheid tot aanvaarding van stedelijke vegetatie te vergroten, vooral via sensibiliseringsacties (*2. Cognitieve dimensie*). Tot slot is er ook een utilitaire dimensie: de aanvaarding van stadsnatuur (in dit geval al dan niet spontane vegetatie) lijkt samen te hangen met het beeld van een natuurland als leverancier van diensten die wij, mensen, nodig hebben (de temperatuur verlagen in de stad, water beter laten doorsijpelen in de bodem, enz.) (*3. Instrumentele dimensie*). Onze studie toont aan dat de sociale dynamiek rond spontane vegetatie in Brussel zich ontwikkelt volgens deze drie dimensies, die centraal staan in het werk van de verantwoordelijken voor stedelijke vergroening en de bescherming van spontane vegetatie, en die tot uiting komen in hun discours en in de sensibiliseringsinstrumenten die ze opgezet hebben.

1. De emotionele dimensie

- 10 “Emoties opwekken bij de mensen”: dat was voor de gewestelijke administratie het doel van het sensibiliseringsproject “Fleurs de trottoir”, met als verwacht resultaat “dat mensen niet langer zin zouden hebben om alle planten uit te trekken” (Verantwoordelijke 2). Er wordt dus uitdrukkelijk gehoopt op een gedragsverandering, niet als gevolg van een dreiging met sancties, maar door middel van een zachte aanmoediging. Deze techniek noemt men “nudging” [Thaler en Sunstein, 2008; Flückiger, 2018]; in dit geval wil men burgers beter informeren en/of hun gevoeligheid versterken, zodat zij op autonome wijze betere keuzes maken. De sensibilisering binnen het project “Fleurs de trottoir” beoogt een verandering van perspectief: burgers leren zien dat zelfs het kleinste sprietje tussen de stoeptegels een bloem in wording kan zijn.

Wanneer we planten zien groeien tussen de kasseien of langs de straatrand, noemen we die onkruid, maar dat is lang niet altijd zo. En documenten zoals dit hier [verwijzing naar het “plantenboekje” dat elke deelnemer aan de wandelingen in het kader van het project “Fleurs de trottoir” kreeg, nvdr] maken duidelijk dat er eigenlijk bloemen uit kunnen voortkomen. Ik denk dat dát de belangrijkste boodschap is die moet overkomen.

Verantwoordelijke 1, gemeentebestuur, 05/10/2022

- 11 Het sensibiliseringsproces doet regelmatig een beroep op het register van de emoties. Tijdens de stadswandeling waaraan we deelgenomen hebben, werd onmiddellijk de aandacht gevestigd op de kwetsbaarheid van de natuur, die dan ook speciale

bescherming nodig heeft. De gids gebruikte de metafoor van een spinnenweb om de ecologische instorting te illustreren: “Als we er te veel gewicht op leggen, dan stort het in!” Dezelfde benadering wordt gehanteerd om te vermijden dat mensen – vaak ondoordacht – stoepbloemen gaan uittrekken: de kennis van de burger wordt uitgebreid, zodat deze bloemen voor hen een naam krijgen; met andere woorden, zodat hun identiteit en dus ook hun bestaansrecht erkend worden. Het is de bedoeling dat deze erkenning het bewustzijn vergroot door een gevoelige snaar te raken: een plantje dat een naam heeft, wordt wellicht minder snel uitgetrokken. Door op de emoties in te spelen, kan dit soort sensibilisering ervoor zorgen dat voorbijgangers opmerkzamer worden in plaats van onverschillig te zijn⁸. In dat opzicht heeft psycho-criminoloog Ch. Debuyst aangetoond hoezeer onze kennis van de werkelijkheid gefilterd wordt door onze eigen gevoeligheid. Onze relatie met de wereld wordt afwisselend bepaald door afweer en aantrekkingskracht of sympathie, wat psychologische mechanismen oproept “die bepalen hoe het gewaardeerde object gezien of gekend wordt” [Debuyst, 1985: 27-28; zie ook Adam en Englebert, 2016]. Een levende soort kennen, betekent de identiteit ervan erkennen, en daarmee is al een eerste stap gezet naar aanvaarding en zelfs bescherming. Het behoud van soorten hangt immers nauw samen met de emoties die ze oproepen. Op basis van die vaststelling zijn onderzoekers van de Universiteit Hasselt onlangs begonnen met de aanleg van databanken over de menselijke perceptie van planten- en diersoorten. Terwijl er over de perceptie van plantensoorten tot op vandaag nog niet veel gekend is, bestaan er over de perceptie van diersoorten wel al verschillende studies, waarbij de uitstraling van zoogdieren weliswaar beter gedocumenteerd is dan die van andere gewervelde dieren zoals vogels en vissen, laat staan die van ongewervelde dieren [Nguyen *et al.*, 2023]. Het onderzoek van het Hasseltse team over plantensoorten is gebaseerd op zes kenmerken die voor elke soort beoordeeld werden: bekendheid, visuele indruk, schoonheid, bedreigingsstatus, belang voor de mens en belang voor het ecosysteem. Door burgers aan te moedigen om hun perceptie van dergelijke soorten te delen, wil het onderzoek, dat nog altijd gaande is, meer inzicht krijgen in perceptievertekeningen en de strategieën voor natuurbehoud helpen sturen⁹.

- 12 Dat verband tussen de emoties die een soort oproept en de bescherming ervan hebben de organisatoren van de stadswandelingen goed begrepen:

Tijdens die wandelingen kan je zeggen: “Kijk eens naar dat plantje daar. Het ziet er misschien niet zo bijzonder uit, maar het is eigenlijk een geneeskrachtige plant!” We leggen dus een beetje uit of beschrijven welk belang zo’n plant kan hebben, ook voor de biodiversiteit. En dat verandert hoe mensen naar de plant kijken. Dat was net ook wat wij zo interessant vonden: mensen zin geven om de planten bij hen thuis, voor hun deur, niet meer uit te trekken. Of toch niet alle planten die daar groeien!

Verantwoordelijke 2, gewestelijke administratie, 04/10/22

- 13 Verwonderd zijn over het belang van een plant, er meer over willen weten, enthousiast zijn om de plant ontdekt te hebben, bezorgd of droevig zijn omwille van de kwetsbaarheid van een plant, de plant hopen te kunnen redden... het zijn maar enkele van de emoties die kunnen voortkomen uit de nieuwsgierigheid die de stadswandelingen wekken bij mensen.
- 14 Door een van deze wandelingen te observeren, konden we bovendien het versterkende karakter ervan benadrukken, zowel qua bereik van de doelgroep als wat de eigenlijke sensibilisering betreft. Zoals we daarnet al toegelicht hebben, zorgden de wandelingen

niet alleen voor sensibilisering bij de deelnemers zelf maar ook bij voorbijgangers, die wilden weten waarom er zoveel mensen geboeid aan het kijken waren naar een sprietje tussen de stoeptegels. Meermaals werd onze wandelgroep uitgebreid met deze tijdelijke deelnemers, wat als een soort van sneeuwbal effect de verspreiding van kennis en emoties in de hand werkt. De stadswandelingen helpen ook om mensen bewust te maken van het bestaan van gedeelde openbare ruimten, en sluiten aan bij andere initiatieven zoals het plaatsen van “kleurrijke plantenbakjes die uitsluitend door jongeren uit de wijk beheerd worden” (Verantwoordelijke 1). Dergelijke initiatieven helpen stadsbewoners in contact te blijven met de natuur en trachten te voorkomen dat ze ontkoppeld raken, waardoor ze minder in staat zijn om levende soorten te herkennen en zich bijgevolg minder inzetten om ze te beschermen [Bashan *et al.*, 2021]. Een gemeenteambtenaar die verantwoordelijk is voor vergroeningsprojecten (Verantwoordelijke 3) benadrukte ook dat je met zulke initiatieven “al veel plantensoorten kan helpen te leven of te overleven in je gemeente”.

2. De cognitieve dimensie

- 15 Het herkennen van planten om hun aanwezigheid te aanvaarden, is maar één fase in het stedelijke vergroeningsproces. Ook overheden en verenigingen, zoals degene die we tijdens deze casestudy gesproken hebben, ondernemen actie om burgers ervan te overtuigen om actief deel te nemen aan het proces door zich in te zetten in hun eigen buurt. Zo worden er heel wat uiteenlopende projecten georganiseerd om buurtbewoners in contact te brengen met elkaar: “Door lokale gemeenschappen te betrekken bij het ontwerp en het beheer van groene ruimten, vergroot het saamhorigheidsgevoel en worden deze ruimten meer gebruikt.”¹⁰ Er wordt een collectieve aanpak gehanteerd, wat het nemen van initiatieven stimuleert, uitwisselingen bevordert en de individuele kennis en vaardigheden op het vlak van bescherming van de biodiversiteit versterkt. De aanleg van gedeelde tuinen is daar een mooi voorbeeld van: ze zijn ontworpen om de sociale banden in de wijk aan te halen en geven buurtbewoners de kans om te experimenteren met het kweken van eetbare of sierplanten, maar ook om deel te nemen aan praktische workshops (vierkant tuinieren, insectenhôtels maken ...). Het promoten van stoepbloemen maakt dus deel uit van een breder proces om meer mensen te betrekken bij vergroeningsprojecten. Maar deze projecten hebben alleen kans op slagen als er compromissen gesloten worden en er rekening gehouden wordt met het standpunt van de verschillende partijen. De personen die verantwoordelijk zijn voor initiatieven rond stedelijke vergroening hebben ons uitgelegd welk evenwicht er daarbij gevonden moet worden. Het vrijlaten van zones in de stad waar de natuur zich zonder menselijke tussenkomst kan ontwikkelen, leidt in sommige gevallen tot veel klachten doordat mensen dit ervaren als een teken van verwaarlozing van de openbare ruimte door de overheid. “Onkruid” wordt gelijkgesteld aan iets vies “dat nadelig is voor de netheid in de stad” [Menozzi, 2007: 148]. Een bio-ingenieur die speciaal aangesteld is voor de aanleg van groene ruimten in de gemeente (Verantwoordelijke 3) stelt vast dat zijn vaardigheden ruim onderbenut worden: zijn dagelijkse bezigheden bestaan er eerder in om natuur aanvaardbaar te maken in de stad dan om de stad echt natuurvriendelijker te maken. Dit houdt in dat de juiste informatie verspreid wordt (onder andere via infoborden), dat braakliggende terreinen afgebakend en in omvang beperkt worden, dat groene ruimten

esthetisch aantrekkelijk zijn en dat de toegang tot deze ruimten duidelijk gemarkeerd wordt.

- 16 Er ontwikkelt zich trouwens niet alleen spontane vegetatie tussen kieren en spleten in de stad; ook verschillende diersoorten gedijen er goed. Zo werden de “trottoirbijen” bestudeerd in de Brusselse gemeenten [Noël *et al.*, 2022; Pauly, 2019]. Deze bijen graven hun nest in het trottoir, met kleine hoopjes zand als zichtbaar bewijs van hun activiteit. Een studie in opdracht van Leefmilieu Brussel heeft dit fenomeen onderzocht, waarbij burgers gevraagd werden om te helpen met het tellen van de nestplaatsen. Het onderzoek leidde tot een aantal aanbevelingen op het vlak van inrichting: “Een compromis kan dus zijn om voorrang te geven aan het comfort van de voetgangers op hun natuurlijke routes, namelijk langs gevels (...). Aan de rand van deze zones kunnen structuren geplaatst worden die gunstiger zijn voor het nestelen van bijen. Een andere optie is om een groene strook langs het trottoir te behouden of aan te leggen” [Smets en Van Damme, 2021: 6]¹¹.
- 17 Ruimte laten voor leven in kieren en spleten, of dat nu in plantaardige of dierlijke vorm is, hangt dus evenzeer (of zelfs meer) af van sociale factoren – in de eerste plaats de betrokkenheid van de burgers – als van louter ecologische of technische factoren [El Jai en Pruneau, 2015]. Onze studie, die beperkt is in omvang, laat echter de gedifferentieerde effecten in het ongewisse die een sensibiliseringsproject als “Fleurs de trottoir” kan hebben, vooral door de contrasterende percepties binnen verschillende bevolkingscategorieën¹². Opmerkelijk is dat andere studies aangetoond hebben dat vooral jongere mensen en de hogere en middenklasse toleranter zijn ten opzichte van onkruid: “het krijgt dan een connotatie van natuurlijkheid die het formele karakter van al dat beton compenseert” [Menozzi, 2007: 149].
- 18 Om mensen te sensibiliseren rond spontane vegetatie, zijn er ook visuele middelen nodig die in de openbare ruimte getoond en besproken worden, zoals de film “Mauvaises herbes” (2013) van Catherine Wielant, die de graffititags op Brusselse muren vergelijkt met planten die tussen betonplaten groeien¹³, en deze tentoonstelling van foto’s van diersoorten (vossen, mussen...) die zich spontaan aan mensen tonen¹⁴.

Zo zie je welke diertjes je allemaal kan tegenkomen. En vaak beseffen we niet dat er zo veel dieren leven in de stad. En dat we ermee samenleven, want soms komen ze naar onze vensters of wonen ze zelfs in onze huizen...

Verantwoordelijke 1, gemeentebestuur, 05/10/22
- 19 Via visuele middelen en andere representaties maakt de enscenering van de planten- en diersoorten die de natuur in de stad vormen, zoals “Fleurs de trottoirs”, deel uit van de sensibiliseringsacties rond biodiversiteit. Een analyse van de trends in de manier waarop biodiversiteit getoond wordt in musea, dierentuinen of milieuentra¹⁵, vat deze initiatieven samen onder het drieluik “leren kennen, begrijpen en actie ondernemen” [Quertier en Girault, 2010: 49]. Een van de personen die verantwoordelijk zijn voor acties rond stedelijke vergroening (Verantwoordelijke 1) zei ons: “Ervoor zorgen dat de inwoners aanvaarden dat de stad niet van hen alleen is, dáár ligt het belang van sensibilisering.” Het begrip “stad” impliceert op zich al het idee van samenleven, want “wat de stad vormt, haar stedelijk karakter, hangt niet alleen af van de aanwezigheid van specifieke menselijke groepen, maar ook van de samenstelling van niet-menselijke elementen, waaronder planten” [Menozzi, 2007: 147].
- 20 Net als de emotionele dimensie mag ook de cognitieve dimensie dus niet verwaarloosd worden wanneer men bij de burgers het draagvlak voor spontane vegetatie in de stad

wil vergroten. Tot slot moet er ook nog rekening gehouden worden met een instrumentele dimensie, die aanzet tot reflectie over de beweegredenen achter sensibiliseringsacties.

3. De instrumentele dimensie

- 21 Zoals we daarnet al aanhaalden, draait de kernboodschap van de bestudeerde sensibiliseringsacties om het samenleven van mensen en niet-mensen in de stedelijke ruimte. Het doel is om stadsbewoners ervan te overtuigen dat de stad gedeeld moet worden door alle vormen van leven. Het argument om de biodiversiteit te beschermen puur omwille van de biodiversiteit zelf, vindt echter niet altijd weerklank bij de overheid en de burgers, aldus deze vertegenwoordiger van de gewestelijke administratie:

We beseffen maar al te goed dat het beschermen van de natuur puur omwille van de natuur, of het beschermen van de biodiversiteit puur omwille van de biodiversiteit, niet altijd aanslaat, vooral niet bij politici. Vandaar dat we sterk inzetten op ecosysteemdiensten, want het is economisch en wetenschappelijk makkelijker aan te tonen dat de natuur ons diensten verleent. En zo hopen we op meer tolerantie.

Verantwoordelijke 2, gewestelijke administratie, 04/10/22

- 22 In de berichtgeving aan de Brusselaars wordt expliciet de aandacht gevestigd op hoe belangrijk het is om zorg te dragen voor het plantenleven omwille van de diensten die planten leveren. Dat blijkt ook uit dit fragment van een website voor de ondersteuning van burgerprojecten in Brussel: “In de stad kan de natuur ook een fundamentele rol spelen in de temperatuurverlaging (stedelijke hitte-eilandeffecten) in de context van klimaatopwarming, en voor de opvang van fijn stof voor een betere kwaliteit van de lucht die we inademen. In Brussel is de bescherming van de vegetatie en de biodiversiteit dus van fundamenteel belang voor de leefkwaliteit van al zijn bewoners.”¹⁶
- 23 De natuur kan de stad dus “te hulp schieten” in de context van klimaatverandering [Bourdeau-Lepage, 2023]. Maar ze kan ook een impact hebben op individueel niveau: het verzorgen van planten is goed voor de gezondheid van de bewoners (minder stress, positieve invloed op hart- en vaatziekten, nek- en rugpijn...) en de kwaliteit van sociale banden (gevoel van sociale integratie) [zie o.a. Machon *et al.*, 2022; Bourdeau-Lepage, 2019; Van Meerbeek, 2014]. Een andere website¹⁷ specifiek voor de Brusselaars met betrekking tot groene ruimten benadrukt bovendien dat planten niet alleen voordelen bieden voor de mens, maar ook voor dieren: “Meer groen maakt de stad niet alleen mooier, maar ook aangenamer om in te wonen en te leven. Eerst en vooral omdat planten het hitte-eilandeffect helpen verminderen, d.w.z. dat ze het draaglijker maken om de lucht in te ademen bij zomerse hitte. En als groenbarrière zorgen planten ook voor minder luchtverontreiniging. En dat is nog niet alles! Voldoende groen is ook onontbeerlijk voor de stedelijke fauna: dit biedt de dieren in de stad een onderkomen en beschutting. Door de aaneenschakeling van alle initiatieven en vergroende zones worden ook de groene ruimtes met elkaar verbonden. Die “groene doorgangen” zijn van groot belang voor de diersoorten om zich doorheen de stad te kunnen bewegen.”¹⁸
- 24 In dit fragment komen de drie dimensies van de sociale dynamiek rond (spontane) vegetatie in Brussel duidelijk naar voren: de emotionele dimensie (positieve emoties voor een stad waar het mooi en aangenaam wonen is), de cognitieve dimensie

(invoering van het begrip ecologische verbindingzones waarin vegetatie een rol speelt¹⁹) en de instrumentele dimensie (vegetatie levert diensten die direct in het voordeel zijn van de stadsbewoners). Het verband tussen de diensten die geleverd worden door de planten in de Brusselse ruimte en hun beheer is echter het voorwerp van debat.

Ook onder milieudeskundigen is er veel discussie over de vraag of de natuur beschermd moet worden puur omwille van de natuur, en niet alleen om de diensten die ze ons levert. Maar dat is niet altijd gemakkelijk.

Verantwoordelijke 2, gewestelijke administratie, 04/10/22

- 25 De instrumentele dimensie van de sociale dynamiek rond vegetatie in Brussel moet dus gerelativeerd worden. Maar de vraag die daarbij rijst – “Moeten we de natuur beschermen omwille van haar intrinsieke waarde of wegens de voordelen die ze ons als mens biedt en zonder dewelke wij niet kunnen leven?” Larrègue, 2002: 82] – nodigt uit tot een ethische bezinning over de co-existentie van levende wezens en over het bestaan van waarden die niet gereduceerd kunnen worden tot voordelen, hoe menselijk die ook zijn.

Conclusie

- 26 De spontane vegetatie die in spleten en kieren groeit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest staat centraal binnen een sociale dynamiek die bepalend is voor het voortbestaan van deze planten. De emoties die ze wekken, de kennis erover en de voordelen die ze kunnen bieden, zijn allemaal dimensies die een rol spelen bij het ontstaan van initiatieven om deze vegetatie te beschermen. De observatie van een van deze initiatieven, namelijk het project “Fleurs de trottoir”, maakt duidelijk welke drijfveren schuilgaan achter zo'n sensibiliseringsactie, die als doel heeft het gedrag tegenover spontane vegetatie en de stadsnatuur in het algemeen te veranderen.
- 27 In een context waarin de aantasting van het milieu toeneemt, gevoed door een gevoel van ecologische straffeloosheid in combinatie met een zwak repressief optreden, leidt de interesse die wij als criminologen hebben voor spontane vegetatie in de stad ertoe dat we onderzoeken welke andere vormen van sociale reactie ontwikkeld worden door degenen die deze vegetatie willen beschermen. Een project als “Fleurs de trottoir” past duidelijk binnen een preventieve benadering. Het is een van de vele projecten die de vergroening van Brussel ondersteunen. Deze projecten brengen burgers, verenigingen (zoals milieu- en buurtverenigingen) en overheden samen. Het netwerk dat op die manier ontstaat, wordt versterkt naarmate de initiatieven voortgezet worden. Dat blijkt onder meer uit FloraBru, de inventaris van wilde planten in Brussel (2024-2027), die opgezet werd met het oog op de realisatie van een nieuwe floristische atlas voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In het kader daarvan worden er nieuwe begeleide wandelingen georganiseerd om mensen vertrouwd te maken met de stadsflora²⁰.
- 28 Onze studie toont aan dat de “gewone” natuur – de natuur waarmee we in ons dagelijks leven in aanraking komen – grotendeels over het hoofd gezien wordt in het strafrechtelijk beleid, maar wel het onderwerp is van een overheidsbeleid en burgerinitiatieven die de natuur willen beschermen. Er moet nog grondiger onderzoek gevoerd worden naar de eventuele repressieve maatregelen die overwogen en zelfs toegepast zouden kunnen worden in geval van overtreding van de regels die de spontane vegetatie in Brussel beschermen, zoals het verbod om elke vorm van pesticide

te gebruiken in de openbare ruimte²¹. Uit ons onderzoek blijkt dat de sociale reactie op aantastingen van de biodiversiteit zelden een repressieve vorm aanneemt, vooral omdat die aantastingen onzichtbaar blijven, niet als dusdanig herkend worden of sterk onderschat worden. Deze bevinding vraagt om een verdere reflectie over onze perceptie van (de aantastingen van) planten, te beginnen met de perceptie van de professionals die verantwoordelijk zijn voor hun beheer. Onze benadering zou uitgebreid moeten worden tot alle actoren die verantwoordelijk zijn voor de vegetatie in Brussel, om rekening te houden met hun heterogeniteit. Naast de gemeentelijke en gewestelijke verantwoordelijken spelen ook verenigingscoördinatoren, tuiniers, gemeentelijke arbeiders, vrijwilligers, enzovoort een rol in het dagelijks beheer van de vegetatie in de stad. Hun percepties – net als die van de overheden belast met de bestraffing van inbreuken op plantensoorten (sanctionerende ambtenaren, politieagenten, parketmagistraten ...) – zijn essentieel om te begrijpen hoe deze natuur beschermd wordt in de stad.

- 29 Tot slot nodigt onze studie van de spontane vegetatie in Brussel uit om ook de ontvankelijkheid van sensibiliseringsprojecten zoals “Fleurs de trottoir” bij de bredere bevolking te onderzoeken, vooral met betrekking tot individuele kenmerken – leeftijd, gender, socioprofessionele categorie... – waar nog niet veel onderzoek naar gedaan is [Menozzi, 2007]. Verder onderzoek zou ook andere invalshoeken kunnen aanreiken, onder andere om na te gaan in welke mate dergelijke sensibiliseringsprojecten sociaal-ruimtelijke ongelijkheden helpen verminderen, reproduceren of zelfs versterken.

De auteurs bedanken de reviewers en de redactie van Brussels Studies van harte voor hun hulp bij het verbeteren van de oorspronkelijke bijdrage.

BIBLIOGRAPHIE

ADAM, Christophe en ENGLEBERT, Jérôme, 2016. Éthologie et criminologie clinique : Debuyst avec Demaret pour une éthique de l'adaptation. In: *Cahiers de psychologie clinique*. 2016. Vol. 2016 2, nr. 47, pp. 9-40.

BASHAN, Danielle, COLLEONY, Agathe en SHWARTZ, Assaf, 2021. Urban versus rural? The effects of residential status on species identification skills and connection to nature. In: *People and Nature*. 03-02/2021. Nr. 3, pp. 347-358.

BERGÈS, Laurent, ROCHE, Philip en AVON, Catherine, 2010. Corridors écologiques et conservation de la biodiversité, intérêts et limites pour la mise en place de la Trame verte et bleue. In: *Sciences Eaux & Territoires*. Nr. 3, pp. 34-39.

BLANC, Nathalie, BRIDIER, Sébastien, GLATRON, Sandrine, GRÉSILLON, Lucile en COHEN, Marianne, 2011. Appréhender la ville comme (mi)lieu de vie. L'apport d'un dispositif interdisciplinaire de recherche. In: MATHIEU, Nicole (dir.), *La Ville durable, du politique au scientifique*. Versailles: Éditions Quæ. Pp. 261-281.

BOURDEAU-LEPAGE, Lise, 2023. Bien-être en ville et changement climatique, la part de la nature. In: *Bulletin de l'association de géographes français*. 27/03/2023. Vol. 99, nr. 4, pp. 575-592.
Beschikbaar op: <https://journals.openedition.org/bagf/10316>

BOURDEAU-LEPAGE, Lise, 2019. De l'intérêt pour la nature en ville. Cadre de vie, santé et aménagement urbain. In: *Revue d'Économie Régionale & Urbaine*. 12/2019. Nr. 5, pp. 893-911.

BRUN, Marion, VASEUX, Lucy, MARTOUZET, Denis en DI PIETRO, Francesca, 2018. Usages et représentations des délaissés urbains, supports de services écosystémiques culturels en ville. In: *Environnement urbain*. 17/07/2017. Nr. 11.

CHEYLAN, Gilles, 2018. Formes et apparences : comment la morphologie influence notre perception du comportement animal. In: *Sauver sa peau : art & taxidermie*, pp. 1-8. 06/2017.

DEBUYST, Christian, 1985. *Modèle éthologique et criminologie*. Brussel: Mardaga.

DUBOST, Françoise en LIZET, Bernadette, 2003. La nature dans la cité. De l'hygiénisme au développement durable. In: *Communications*, 19/03/2003, nr. 74, pp. 5-17.

EL JAI, Boutaina en PRUNEAU, Diane, 2015. Favoriser la restauration de la biodiversité en milieu urbain: les facteurs de réussite dans le cadre de quatre projets de restauration. In: *Vertigo*. 12/2015. Vol. 15, nr. 3.

FLUCKIGER, Alexandre, 2018. Gouverner par des « coups de pouce » (nudges) : instrumentaliser nos biais cognitifs au lieu de légiférer ?. In: *Les Cahiers de droit*. 03/2018. Vol. 59, nr. 1, pp. 199-227.

GHORRA-GOBIN, Cynthia, 1997. La ville américaine. De l'idéal pastoral à l'artificialisation de l'espace naturel. In: *Les Annales de la recherche urbaine*, 03/1997, nr. 74, pp. 69-74.

HAMEL, Jacques, 1998. Défense et illustration de la méthode des études de cas en sociologie et en anthropologie. Quelques notes et rappels. In: *Cahiers Internationaux de Sociologie*, 01-06/1998, nr. 104, pp. 121-138.

JEUDY, Henri-Pierre, 1991. Le choix public du propre. Une propriété des sociétés modernes. In: *Les Annales de la Recherche urbaine*, nr. 53, pp. 102-107.

LARRÈRE, Catherine, 2002. Avons-nous besoin d'une éthique environnementale ? In: *Cosmopolitiques*, 06/2002, nr. 1, pp. 69-85.

LIZET, Bernadette, 1989. Naturalistes, herbes folles et terrains vagues. In: *Ethnologie française*, nr. 19, pp. 253-272.

MACHON, Nathalie, AMARA, Juliette, AMOUREAUX, Alice en GALLANT-CANGHUILHEM, Matthieu, 2022. La flore des rues parisiennes à cent quarante ans d'intervalle. In: MATAGNE, Patrick (dir.), *La nature en ville*. Champs-sur-Marne: LISAA éditeur. pp. 31-50.

MAKOWIAK, Jessica, 2015. Les continuités écologiques : des dynamiques urbaines aux dynamiques normatives. In: *Revue juridique de l'environnement*, 30/11/2015, buitengewone uitgave nr. 1, pp. 37-49.

MATHIS, Charles-François, 2022. Quelle nature pour les villes françaises depuis le XIXe siècle ? In: MATAGNE, Patrick (dir.), *La nature en ville*. Champs-sur-Marne: LISAA éditeur. pp. 19-30.

MENOZZI, Marie-Jo, 2007. « Mauvaises herbes », qualité de l'eau et entretien des espaces. In: *Natures Sciences Sociétés*, 2/2017, nr. 15, pp. 144-153.

NGUYEN, Tuan, MALINA, Robert, MOKAS, Ilias, PPAKONSTANTINO, Antonis, POLYZOS, Orestes en VANHOVE, Maarten, 2023. WASP: the World Archives of Species Perception. In: *Database. The Journal of Biological Databases and Curation*. 28/02/2023. Vol. 2023.

NOEL, Grégoire, VAN KEYMEULEN, Violette, VAN DAMME, Olivier, SMETS, Sylvie, RUELLE, Julien en FRANCIS, Frédéric, 2022. *Streetbees – Clauses techniques pour l'aménagement de trottoirs et revêtements permettant l'accueil d'abeilles sauvages terricoles. Rapport final*. Brussel: Leefmilieu Brussel.

PAULY, Alain, 2019. Contribution à l'inventaire des abeilles sauvages de la Région de Bruxelles-Capitale et de la Forêt de Soignes (Hymenoptera: Apoidea). In: *Belgian Journal of Entomology*, 31/12/2019, nr. 79, pp. 1-160.

QUERTIER, Elisabeth en GIRAULT, Yves, 2011. *Tendances actuelles de la mise en exposition de la biodiversité*. In: ALPE, Yves en GIRAULT, Yves, *Éducation au développement durable et à la biodiversité : concepts, questions vives, outils et pratiques*. Digne les Bains: IUT de Provence. pp. 34-57.

SABOURIN, Paul, 1993. La régionalisation du social. Une approche de l'étude de cas en sociologie. In: *Sociologie et sociétés*, vol. 25, nr. 2, pp. 69-91.

SALLE, Grégory, 2019. De la green criminology à l'analyse de la gestion différentielle des illégalismes. In: *Déviance et Société*, vol. 43, nr. 4, pp. 593-620.

SCHEER, David, JONET, Florence, DANIEL, Anouk, JONCKHEERE, Alexia en PUTZ, Jean-François, 2023. *CRIMBIODIV - Criminal behavior against biodiversity. Final report*. Brussel: Belgian Science Policy Office. Beschikbaar op: <https://www.belspo.be/belspo///fedra/proj.asp?l=fr&COD=B2%2F202%2FP1%2FCRIM%2DBIODIV>

SCHEER, David, MAHIEU, Valentine en JONCKHEERE, Alexia, 2024. Étudier les criminalités environnementales.

Quand la criminologie sort des sentiers (re)battus ? In: *Champ pénal/Penal field*, nr. 31. Beschikbaar op: <https://journals.openedition.org/champpenal/15504>

SEGAUD, Marion, 1992. *Le Propre de la ville: pratiques et symboles*. La Garenne-Colombes: éditions de l'Espace européen.

SMETS, Sylvie en VAN DAMME, Olivier, 2021. Le CRR étudie la nidification des abeilles sauvages terricoles dans les revêtements des trottoirs bruxellois via le projet Streetbees. In: *Newsletter du Centre de recherches routières*, 07-08-09/2021, pp. 1-6.

THALER, Richard en SUNSTEIN, Cass, 2008. *Nudge: Improving Decisions about Health, Wealth, and Happiness*. Naw Haven: Yale University Press.

VANDEN BERGHE, Chloé, 2023. Vivants dans la ville : Les renards roux du bois de la Grappe (Région de Bruxelles-Capitale). In: *Géo-Regards*, 01/03/2023, nr. 16, pp. 17-34.

VAN MEERBEEK, Piet, 2014. *L'impact sociétal de la nature en ville*. Brussel. Brussel: éditions Sarah Hollander, Bral vzw.

NOTES

1. Onderzoek "Criminal behavior against biodiversity" (CRIM-BIODIV), uitgevoerd van 1 april 2021 tot 31 maart 2023, met financiering van het Belgische Federaal Wetenschapsbeleid (BELSPO, BRAIN-be 2.0), gecoördineerd door het NICC en uitgevoerd met Canopéa [Scheer *et al.*, 2023].
2. In de brede zin van het woord, hier opgevat als de overtredingen van de normen die het sociaal leven regelen en die (strafrechtelijk of administratief) gesanctioneerd kunnen worden.
3. Voor een overzicht van deze verschillende verenigingen, zie bijvoorbeeld de verenigingen die lid zijn van de vzw Bruxelles Nature. Zie <https://bruxellesnature.be/>.

4. Wanneer we het over de Brusselse stedelijke ruimte of Brussel hebben, verwijzen we in het algemeen naar het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, dat bestaat uit de negentien Brusselse gemeenten.
5. Het boekje “Brusselse wilde plantjes. Natuur tussen de straatstenen” kan gedownload worden op https://environnement.brussels/sites/default/files/user_files/20200423_carnet_plantes_nl-web.pdf of <https://urban-ecology.be/blog/fleursdetrottoirs>.
6. We hebben ons ingeschreven via een online formulier. In 2022 namen we deel aan een van deze wandelingen, die dat jaar van mei tot september georganiseerd werden in de negentien gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Elke wandeling duurde ongeveer anderhalf uur, met een specialist als gids. Dat we als burger deelgenomen hebben aan deze wandelingen ging uiteraard gepaard met methodologische implicaties, maar we hebben hier nu niet de ruimte om daar dieper op in te gaan. In dat kader wijzen we erop dat deze waarneming plaatsvond op een openbare plaats en dat we zelf nooit tussengekomen zijn: we hebben nooit het woord genomen of vragen gesteld, we hebben tijdens de wandeling gewoon de gids gevolgd en naar zijn uitleg geluisterd samen met de rest van de ingeschreven burgers).
7. Deze drie dimensies zijn niet hiërarchisch ten opzichte van elkaar.
8. De mensen die zich ingeschreven hadden voor de wandeling stonden natuurlijk niet onverschillig tegenover spontane vegetatie. Maar tijdens de wandeling zagen voorbijgangers ons gebogen staan over wat er tussen de kieren en spleten van het trottoir groeide. Geïntregerd door ons gedrag, bleven sommige staan en spraken enkele ons zelfs aan. Die voorbijgangers gingen van onverschilligheid naar aandacht.
9. Zie de website van het project: <http://www.wasp-project.net/>
10. Zie bijvoorbeeld: <https://urban-ecology.be/blog/2023/10/10/2023-2025-vegetalaeken>. We kunnen hier onmogelijk alle initiatieven in de negentien gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest opsommen, want het zijn er zo veel en bovendien zijn ze op verschillende platformen en internetpagina's te vinden.
11. Er werden 89 nestplaatsen onderzocht in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waarvan enkele foto's in de publicatie te vinden zijn (zie ook: https://brrc.be/sites/default/files/2021-09/Streetbees_NL.pdf).
12. Dit valt te verklaren door onze onderzoeksopzet, die niet tot doel had de doelgroep van de campagnes te bevragen (zie inleiding). We hebben ook geen gemeentelijke arbeiders gesproken, die verantwoordelijk zijn voor het onderhoud van de wegen en die wellicht kritischere bedenkingen zouden hebben, zoals over de mechanische verwijdering van invasieve planten als reuzenberenklauw of Japanse duizendknoop.
13. Zie: <https://youtu.be/OW1CQM8LLY>.
14. “Coexistence, la faune sauvage bruxelloise”, tentoonstelling van Thomas Jean. Zie: <https://maisonecohuis.be/?p=2704>. Zie ook het werk van Chloé Vanden Berghe, die toont hoe vossen gedijen tussen kieren en spleten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: “Leven als vos in het Wijngaardbos betekent tegenwoordig de ruimte omvormen door holen te graven, onder dichte struiken of midden in de lanen” [Vanden Berghe, 2023: 29].
15. Studie van 88 tentoonstellingen die voornamelijk in Frankrijk plaatsvonden, maar ook in de buurlanden en Quebec.
16. <https://vooruitmetdewijk.brussels/natuur-biodiversiteit/>
17. De initiatieven rond sensibilisering en de bevordering van ecologie in Brussel worden steeds talrijker. Ze worden ontwikkeld door diverse actoren en collectieven en kunnen vaak rekenen op de steun van Leefmilieu Brussel.
18. <https://vegetage.brussels/>
19. Ecologische verbindingzones zijn ruimten waar soorten zich in gunstige omstandigheden kunnen verplaatsen, door verbindingen te creëren tussen biodiversiteitskernen [Makowiak, 2015: 40].

20. <https://www.natagora.be/FloraBru>.

21. Artikel 48 van het algemeen politiereglement voor de negentien Brusselse gemeenten stelt het volgende: “Onverminderd de geldende wetgeving is het verboden om eender welke vorm van pesticiden te verspreiden op de openbare ruimte.”

RÉSUMÉS

De spontane vegetatie die in spleten en kieren groeit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest staat centraal binnen een sociale dynamiek die bepalend is voor het voortbestaan van deze planten. De emoties die ze wekken, de kennis erover en de voordelen die ze kunnen bieden, zijn allemaal dimensies die een rol spelen bij het ontstaan van initiatieven om deze vegetatie te beschermen. Er wordt een kritische benadering voorgesteld binnen het denkkader van de criminologie van de sociale reactie die probeert te begrijpen hoe de mens al dan niet reageert op de aantasting van de biodiversiteit.

La végétation spontanée qui se déploie dans les interstices urbains de la Région de Bruxelles-Capitale est au cœur d'une dynamique sociale dont dépend sa survie. Les émotions qu'elle suscite, les connaissances qui l'entourent et les intérêts qu'elle peut servir sont autant de dimensions qui participent à l'émergence d'initiatives visant à la protéger. Une approche critique en est proposée, dans la perspective d'une criminologie de la réaction sociale qui vise à comprendre comment l'être humain réagit (ou non) à la destruction de la biodiversité.

Spontaneous vegetation which grows in the cracks and gaps of the Brussels-Capital Region lies at the heart of the social dynamics which its survival depends upon. The emotions it arouses, the knowledge surrounding it and the interests it may serve all shape the emergence of initiatives to protect it. A critical approach is proposed, with a perspective which aligns with a criminology of social reaction aimed at understanding how human beings respond (or not) to the destruction of biodiversity.

INDEX

Mots-clés : écologie, environnement, aménagement du territoire

Trefwoorden ecologie, leefmilieu, ruimtelijke ordening

Keywords : ecology, environment, land use planning

Thèmes : 8. environnement – énergie – développement durable

AUTEURS

ALEXIA JONCKHEERE

Criminoloog en jurist Alexia Jonckheere is onderzoeker en werkleider bij het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC). Haar onderzoeksterreinen omvatten de uitvoering van straffen, de actoren binnen het repressieapparaat en de strafrechtelijke aanpak van milieukwesties. Samen met David. Scheer en Valentine

Mahieu schreef ze het artikel Étudier les criminalités environnementales. Quand la criminologie sort des sentiers (re)battus ? In: *Champ pénal/ Penal field* [Online]. Nr. 31. Beschikbaar op: <https://journals.openedition.org/champpenal/15504>. alexia.jonckheere[at]just.fgov.be

DAVID SCHEER

David Scheer is professor in de sociologische criminologie aan de UCLouvain en codirecteur van het Centre de recherche interdisciplinaire sur la déviance et la pénalité. Zijn onderzoek is vooral toegespitst op het beheer van aantastingen van de biodiversiteit. Zo publiceerde hij onlangs Chasseur et braconnier « hors-la-loi » : gestion différentielle des illégalismes et incitation à jouer avec la loi. In: *Cultures & Conflits* [Online]. Nr. 131-132. Beschikbaar op: <https://journals.openedition.org/conflits/25565>. david.scheer[at]uclouvain.be

TRADUCTEURS

ANNELIES VERBIEST (AV TRANSLATIONS)